

Метафара ў творах Міхася Зарэцкага

Пятрова Н.Я.

Беларускі нацыянальны тэхнічны універсітэт

У навуковай літаратуры, прысвечанай творчасці Міхася Зарэцкага, адсутнічаюць даследаванні вобразных сродкаў яго прозы, у прыватнасці недастаткова ўвагі надаецца апісанню метафары. Між тым метафарычнае бачанне свету – адна з адзнак таленту сапраўднага пісьменніка. Метафара як канструктыўны кампанент тэксту з’яўляецца найбольш вобразным элементам мастацкага маўлення, яна ўносіць навізну поглядаў на навакольны свет, элемент нечаканасці і першаадкрыцця рэчаіснасці.

Умелае выкарыстанне метафар з’яўляецца адметнай рысай творчай манеры Міхася Зарэцкага, асаблівасцю яго светабачання і адлюстравання рэчаіснасці. Характар іх ужывання ў творах пісьменніка, межы кантэксту, у якім выяўляецца пераноснае значэнне лексічнай адзінкі, звязаны з прыналежнасцю метафарызаванага слова да той ці іншай часціны мовы. У сувязі з гэтым можна выдзеліць наступныя віды метафар у творах Міхася Зарэцкага: *субстантыўныя* (назоўнікавыя), *вербальныя* (дзеяслоўныя), *адвербіяльныя* (прыслоўныя).

Найбольш пашыранымі з’яўляюцца вербальныя метафары, у якіх асноўная сэнсавая і эмацыянальная нагрузка прыпадае на дзеяслоў. Гэта тлумачыцца тым, “што дзеясловы часцей за іншыя часціны мовы займаюць пазіцыю выказніка, а гэта пазіцыя, у сваю чаргу, патрэбна для “стыку”, сустрэчы двух значэнняў” [1, с.194]. У творах пісьменніка можна вылучыць наступныя разнавіднасці дзеяслоўных метафар:

1. *матафары, якія характарызуюць прыродныя з’явы і аб’екты*: *Засвяціўся золак* [Мар’я, с.78]*; Па мястэчку ў глуха застылай цемры *шастаў мароз* сваёй прытоенай лёгкай хадюю [Вязьмо, с.57]; *Коціцца* пад нагамі ... пасівелы

* Тут і далей прыклады прыводзяцца паводле выдання:

Зарэцкі М. Збор твораў: У 4 т. Мн., 1992 з пазначэннем назвы твора і старонкі ў дужках.

Дняпро, сцэле шлях шырачэзны праз палі і лясы [Сцежкі-дарожкі, с.84].

2. *метафары, якія характарызуюць абстрактна-псіхалагічныя паняцці.* Пры апісанні пачуццяў празаік метафарызуе дзеясловы, суадносныя са з’явамі прыроды або прадметамі побыту. Так, напрыклад, пісьменнік супастаўляе пачуцці герояў з патокам вады: *Прасачылася ў сэрца і варожая зайздрасць да Андрэя [Сцежкі-дарожкі, с. 69]; ... у сэрцы ўскінае балючы слодыч [Сцежкі-дарожкі, с. 90]; А разам у грудзях забушавала злосць на жонку [Як гэта часам трапляецца, с.82].*

3. *метафары, якія характарызуюць ці апісваюць герояў, іх дзеянні і ўчынкі, перадаюць адносіны да персанажаў:* *Дзядок расцвіў трыумфальнай усмешкай [Вязьмо, с.125]; Вось і ламаецца чалавек [Вязьмо, с.8]; Ён загараўся залішне часта [Максімаліст, с. 406].*

Даволі шырока ў творах Міхася Зарэцкага прадстаўлена і субстантыўная метафара, што тлумачыцца неабходнасцю абазначыць разнастайнасць індывідуальных успрыманняў, адчуванняў, вобразаў, пачуццяў, ідэй. У ёй метафарызаваным кампанентам выступае назоўнік. У залежнасці ад форм назоўніка выдзяляюцца:

1. *уласна субстантыўныя метафары*, у якіх выяўляецца прымета аб’екта, што апісваецца, уласцівая іншаму аб’екту. Па структуры яны аднакампанентныя: Ціша падкралася, ... абвіла зачараваным *колам* [Вязьмо, с.47]. Такія метафары ў творах М. Зарэцкага адзінкавыя.

2. *генітыўныя метафары*, у якіх адзін з назоўнікаў выступае ў форме роднага склону. Па структуры яны двухкампанентныя і будуецца па мадэлі “метафарызаваны назоўнік + залежны назоўнік у Р. скл.”. Такіх метафар у мове твораў М. Зарэцкага пераважная большасць: Сэрца яго топіцца ў *моры* агнявых *жаданняў* [Сцежкі-дарожкі, с. 90]; Гэта была свежаразвернутая *рана зямлі* [Падарожжа на новую зямлю, с. 79].

Ужывае Міхась Зарэцкі ў сваіх творах і адвэрбіяльныя метафары, у якіх метафарызаваным кампанентам выступае прыс-

лоўе. Сапраўды, “выяўленчыя магчымасці прыслоўяў вялікія, так як менавіта прыслоўі вызначаюць прымету дзеяння, удакладняюць і канкрэтызуюць яго” [2, с. 143]. Метафарычныя прыслоўі М. Зарэцкі ўжывае:

1. *для апісання наваколля і прадметаў побыту*, напрыклад: У спальні на яго злосна вышчарыўся ... ложка [Вязьмо, с.146]; Смагла косы ўпіваюцца ў пожню [У віры змагання, с. 36].
2. *для стварэння партрэтаў, характарыстык герояў*: Яна тонка гаварыла з кавалерамі пра каханне [Вязьмо, с.45-46]; Яго маленькія вочы раптам мякка заззялі [Вязьмо, с.112].
3. *для перадачы пачуццяў і характарыстыкі абстрактных паняццяў*: Але гэтая думка вылецела таксама шпарка [З нашых дзён, с. 101]; Тады сэрца неяк дзіўна і салодка садніць [На маладое, с. 208].

Такім чынам, у творах Міхася Зарэцкага знайшлі шырокае выяўленне розныя віды метафар – вербальныя, субстантыўныя, адвэрбіяльныя, якія ў сукупнасці з іншымі вобразна-выяўленчымі сродкамі мастацкага твора дазваляюць убачыць адметнасць і непаўторнасць творчай манеры пісьменніка, асаблівасці яго мастацкага мыслення, светаўспрымання, светабачання.

Літаратура

1. Головин,Б. Основы культуры речи. – М., 1988.
2. Швец,А.В. Переносное и образное употребление в системе наречий // Великий родоначальник социалистической литературы: Горьковский сб. – Киев, 1968. – С. 142-152.